

Confusión e morte de María Balteira*

A Pilar Pallarés

Quere dicir, María Balteira, da boca xuradora, da trampa e o mal perder nos dados, do xacer godalleiro. Lonxe os días de Pero de Ambroa, louco de amor por ela. Lonxe tamén o Fi de Escallola, mouro con poder da Meca para abrir e pechar o paraíso de Mahoma e que lle fixera dubidar de cal dos ceos quería posuír alén da morte. Mais quere a Balteira, xa á fin do camiño, o ceo da nenez, un ceo contra o demo e a lascivia, o ceo da Virxe María e dos anxos louros coma os fillos non nados, coma fillos de auga concibidos do orballo.

Axeónllase a vella cruzada no confesionario, nas sandalias o po bendito de Terra Santa e o po sarraceno de Guadix e Sevilla, de Málaga e Comares. Quere dicir María Balteira, María dos Camiños, o longo pecado dunha existencia de costas a Deus.

Ringleiras de homes no recordo: homes vencidos na súa batalla de dados e cobiza, homes derrotados na baila invencíbel das súas pernas. Quere dicir, arrepentirse, chorar, lavar con bágoas a culpa antiga, mais o recordo é unha festa de vida e de ledicia. O sangue aínda está morno e pula polos días do pracer. O arrepentimento non é posíbel onde a saudade é hedra que o abraza todo.

Burlas de Pero Mafaldo inspiradas polo amor doído. Escarnios do Rei Sabio. Ataques de Vázquez de Talaveira. Dicires de Pedro Amigo... Loanzas, á fin, ao poder de muller que lle fora dado. Pero a sátira de Xoán Baveca era outra cousa. As palabras do trobeiro

foran o comezo dunha dor fera e selagre: María Peres, a Balteira, era vella xa.

Quere confesar a soldadeira e o pasado acode en troupeleo ás veas e esvaece enteiro nun berro estarecido:

—Son vella, ai, capelán!

Eusenda de Armea venta algo e fita o horizonte co seu ollar case cego. A noite anterior soñara con María Peres. A Balteira do soño viña á mulleranga nunha egua branca, con só dous acompañantes alugados para a ocasión, tal como tiña por costume. En realidade non lle distinguira a cara, pero sabía que a era polo arrecendo e polas palabras que lle escoitara tantas veces:

—Veño a que me fagas un traballiño.

Despois a Balteira apeárase da egua, abrira a capa vermella e deran en saír dela nenos-anxos louros e morenos, brancos e mouros, voándolle arredor como paxariños.

Eusenda de Armea sabe que os soños son avisos e que a Balteira non tardará en aparecer. Outrora viña moi a miúdo buscar enerxía para o amor, louzanía para a pel, frescura para o alento e, case sempre, desfacer aquilo que lle fixeran ao seu pesar. Muller de moi boa saúde, sometérase un número incontable de veces ás prácticas da meiga de Armea. Apenas unha semana e xa volvía á vida de sempre, como se nada tivese pasado. Só un fillo deixara nacer, que, segundo dicían, xa non a precisaba e andaba no exército co Rei.

O oído de Eusenda, que medrou co rever da vista, percibe o galope dos cabalos cando aínda están tras o horizonte. E, no entanto de chegaren, sabe –como ela sabe as cousas– que aquela será a derradeira viaxe de María Peres a Armea, a terra que a vira

nacer. E sabe tamén que a doenza que trae consigo a Balteira ten moito que ver coas voces dos espellos, coas flores murchas, coas memorias do sol e do viño novo.

Vén María Peres co rostro velado. Salta áxil da egua branca coma nos vellos tempos. Camiña decidida cara a Eusenda, co mesmo aire na saia que anos atrás. Cando retira o pano do rostro, faino igual que se arrincara a venda dunha chaga. Adiviña, que non ve, a meiga, os estragos da idade no rostro da Balteira. Adiviña aínda intacta a fogueira no fermosísimo ollar. E cala até escoitar coma no soño, coma tantas veces tempo atrás:

—Veño a que me fagas un traballiño.

—Pasa, María. Había ben tempo que non me precisabas. Onde andaches? Disque por Compostela, entre cregos e estudantes.

Entende a Balteira o reproche e couta o paso decidido tras a meiga.

—Ai, miña María, teño que estar sempre a carón do lume, en inverno e en verán.

Entraran na lareira onde aínda brillaban unhas brasas entre a borralla quente.

—Cando o frío se apodera dos ósos non hai xeito de desbotalo. Senta.

—Dicías que che tiña que facer un traballiño? Xa case non vexo. Non estou para esas cousas. Pero..., cantos anos tes? Non será que secou a fonte?

—Non se trata diso. Esta vez non é a iso ao que veño.

—Ah, vas emprender unha viaxe e queres consultar, queres que che diga polos espirros e polas aves cales son os agoiros, non si?

Nega a Balteira, movendo a cabeza.

—Ai, xa. Outra vez os celos! Cando acougarás? Até aquí chegou a sona dos teus amoríos cun estudante que ben podería ser fillo teu. Que queres de min, María Balteira? Desexas que lle seque o corazón para que non ouse amar outra se non te quere a ti? A cantos homes hei desgraciar aínda no teu nome? Nunca máis! Enténdeo ben: Nunca máis! Xa non traballo. Confesei e agora ando a gañar indulxencias. Aínda que non fose máis que polos fillos que che desfixen a ti e polos homes que che axudei a derrotar, tería milleiros de anos de purgatorio. Déixame morrer en paz. Disque a bruxería é un grandísimo pecado e máis cando é para facer mal a alguén.

Quere falar a Balteira, pero Eusenda segue nun berro, cunha enerxía difícil de entender en corpo tan pequeno e engurrado.

—Engados de María Balteira! Quen serías ti, de non ser por Eusenda? Eras moita muller para ser unha soa! Que mol o leite do Rei, que amábeis os cabaleiros! Pero ti nunca chegarías a eles de non ser por min, pola eivada de quen moitos fixeron burla. Eras moita muller para ser unha muller soa, mais ti ben o sabes: o corpo era teu; o ferver do sangue, a loucura do ventre, o arrecendo do alento, o sal e o mel que deitabas, o misterio que te facía poderosa e terríbel, eran meus. Meus, María Balteira. Da mesma que recibía as migallas da túa festa coma se fosen esmola, sendo tan dona coma ti de todo; porque eu xacía contigo sempre que xacías cun home.

Non é ninguén a soldadeira diante de Eusenda. Escintílanlle os ollos. Quere berrar, quere falar, pero di baixiño:

—Eusenda...

—Non digas Eusenda, di María Peres porque ti es eu e eu son ti. Ou, mellor aínda, non digas cousa porque xa as dúas estamos acabadas, somos como esa cinsa. Adiviñei desde o principio ao que viñas. Ti sabes mellor ca min até que punto estás acabada.

—Eu aínda ardo, aínda son coma esas brasas.

—Agarda. Agarda un pouco e verás que non tardan en se confundir coa cinsa. Foron un mesmo lume, logo han ser unha mesma borralla.

—Dareiche canto teño se me axudas outra vez, a última. Non quero facer mal a ninguén, non estou celosa. Xa o sabes: só quero recuperar o que perdín. Quero volverme nova, quero outra volta a xuventude e ti coñeces o segredo.

—Xurei que non volvería, queimei o Libro, confesei... Confesei os nosos pecados, María Balteira. Non quero que a nosa alma arda para sempre nos infernos!

—Dareiche cartos e cartos para que poidas mercar todas as indulxencias que precisas. Gustaríache ser soterrada no mosteiro de Sobrado? Levaríante desde aquí nun cadaleito cuberto con tres varas de estanforte vermello e farían pranto por ti coma se foses unha condesa. É un dereito que eu teño adquirido e que che cedería.

—E ti? Non se che dá nada da morte? Non has confesar tamén?

—Non podos. Tentei facelo, mais non podos. E teño moito medo. Son unha folla murcha que logo ha tirar o vento. Se ti me axudases volvería verdear, agromaría de novo. Débesmo, Eusenda. Ti mesma o dixeches: “Os meus pecados son os teus pecados. Unha muller soa non dá para tanto. Era moita muller a Balteira para ser unha muller soa”. Eran a túa herba leiteira e a túa menta, a túa ruda e a túa raíña dos prados. Eran a espadana amarela e a margarida. Eran a correola e a consolda que ti me dabas...

—A consolda, a herba das feridas! Cantas non che teño estiñado!

—E eran as palabras do Libro.

—Endexamais souben ler, María. As palabras nacían de min como a auga nace das fontes. Non sei se eran as do Libro ou se eran outras, pero facían efecto, valían. Ti ben vías como che daban forzas e como aumentaban o teu poder de femia. Ben vías como os ho-

mes se axeonllaban ao teu paso. Eu procuraba o zume da terra onde abrollara para cho fornecer, porque da terra vén a calor e o desexo, o amor e a vinganza, a carraxe e a dozura, a vida e a morte.

A Balteira escoita envisa e, por vez primeira, fala leda:

— Logo eu non pequei, pecou a terra!

— A terra e mais eu, que fixen dela un solimán para que ti vi-
vises o que a min non me era dado vivir. Canto ameí e tremín desde
o teu corpo, María Balteira! Razón tes de non te poder arrepentir.
Comigo morre o teu pecado, Deus me perdoe.

— E que vai ser de min?

— A terra e mais eu aínda temos algo que che dar. A terra é
piadosa e non che pide nada a cambio; vaiche dar milleiros e mi-
lleiros de veces máis o seu zume, que non o seu pecado como ti dis.
O pecado é meu, logo que sexan para min o sartego en Sobrado e
as indulxencias. Pero deixa que cando pase o meu cadaleito digan
todos: “Aí vai María Balteira, a muller máis fermosa que existiu no
mundo, a máis amada, a máis leda...”

— E cando eu morra?

— Non me irei sen che dar o acougo da flor de malva. Cando
o teñas, xurdirás na carpaza e no toxo albar, no codeso e na her-
ba leiteira. Volveraste solda do monte e espiga de auga, espadana
amarela e xunco de lagoa. Recenderás no romeu e na herba luísa.
Serás doce no chuchamel e amarga na xesta e no saramago.

Agora sabe María Balteira cal é o ceo que ela desexa. Non é o
do Profeta que lle anunciara Fi de Escallola. Tampouco o dos anxos
louros contra a lascivia e o inferno. É o ceo que lle anuncia Eusenda, a
meiga de Armea, o ceo dos ciclos da vida e da terra, un ceo iluminado
polo mesmo sol e pola mesma lúa que os días da nenez.

Camiño de Sobrado vai a comitiva fúnebre. Un sartego cuberto con tres varas de estanforte vermello. Persígnanse as xentes ao seu paso. Algúns axeónllanse.

—Deus perdoe á grande pecadora!

—Foi amiga do Rei e perdeu a moitos.

—Disque non garda nada da antiga beleza, que se encolleu coma un verme.

—Non é a Balteira a que van soterrar, é unha meiga á que lle deixou o que tiña, mesmo o dereito a repousar en Sobrado.

—Si que a é. Onde vai, se non, a Balteira?

—Onde vai, se non, a meiga?

—Ese que vai chorando detrás do cadaleito é un estudante, o derradeiro dos seus queridos.

—Non, ese é o fillo de María Balteira.

—O fillo non. O fillo está loitando contra os mouros.

—Se non fose esa a Balteira, o estudante non había chorar así.

—A Balteira era moi vella, como había ter un querido tan novo? Ten que ser o fillo.

—En Teixeira abriron o ataúde mentres descansaba a comitiva e disque non é a Balteira a que morreu.

En Armea a terra estala en vida, posuída e preñada nun celo vexetal interminábel.

1989

* *Primeiro premio do certame literario
“Meigas e Trasgos” de Sarria.*

O cervo e a lúa

*A Paco Luís Rodríguez Guerreiro
e Xulia Canoura*

—Láíome, Gundar, do tempo que te ameí. As augas do teu antollo corren agora lonxe da miña porta, pero algún día volverán costa arriba, galgando polas penas, ruxindo como xabarís en celo. Daquela eu serei a lúa e só o cervo branco atopará en min acubillo.

Falara amodo Oria, nun ton neutro, sen rabia nin paixón, como se estivese a recitar algo aprendido e do que descoñecese o significado verdadeiro. Dubidara Gundar un instante antes de cerrar a porta. Fóra, o cabalo amarrado a un bidueiro teimaba por se ceibar, acaso alporizado polos berros da curuxa que, desde a árbore, semellaba querer comunicarlle algo. O home tivo que tirar forte das rédeas para coutar o galope do cabalo unha vez que o librou da atadura. Dúas leguas despois de deixar a casa, aínda volvía a cabeza de cando en vez e rinchaba cunha furia estraña cara ao camiño que ía deixando atrás.

Gundar facía repaso das últimas horas pasadas con Oria e cada vez comprendía menos o sentido das súas palabras, pero non dubidaba xa de que ela era sabedora do novo rumbo que el pensaba dar á propia vida. Estaba seguro de non ter dito nin feito cousa que o delatase e estaba tamén seguro de que ninguén podía ter ido coa noticia á casa da fraga, porque os que coñecían os seus proxectos nada sabían da existencia de Oria.

Oria chegara á súa vida anos atrás, como nacida da terra, como abrollada da fonte en que pararan a beber el e mais o seu cabalo. Agora,

repasando a historia, caía na conta de que non sabía verdadeiramente nada daquela muller que o tivera engaiolado tanto tempo. Cando estaban xuntos falaban moi pouco. Non era preciso. Todo sucedía dun xeito tan natural como a perda do sol no horizonte. Ela collérao da man, apartara as silvas que ocultaban a entrada e levárao pola cova duns increíbeis ollos negros a un xardín privado no que peteiraba un fato de gansos. Había na casa unha chea de redomas e frascos de formas variadas, un gato mouro e unha vacaloura vermella pechada nunha pequena gaiola de vimbio, pero el nunca prestara atención a estas cousas, agás agora, no recuerdo, na procura dunha explicación para o poder adiviñatorio da muller. Ao caer na conta da caste de femia que era Oria, Gundar tivo un arrepío e sentiu que os pelos das costas o espiñaban como arames irtos e finísimos. Daquela decatouse de que non levaba xibón baixo da capa.

Só quedaba un ganso no xardín de Oria. Cada noite que o home durmía con ela morría un daqueles animais. E ela sabía o que iso significaba. A paixón era efémera como un fato de aves ferido pola peste e á peste só lle podía poñer fin a morte. Cando o son dos cascos do cabalo de Gundar se borrou da memoria do eco, Oria acudiu ao xardín privado, agarrou con forza o derradeiro ganso e entrou con el na casa. Miañou o gato e respondeu desde fóra a curuxa. O corazón do ganso latexaba entre os brazos da muller que o apertaba contra o propio corazón ao mesmo tempo que sostíña un coitelo grande na man dereita. Sobre o leito xacía, aínda morno, o xibón de Gundar. Oria axeonllouse na cama co corpo do animal entre as pernas e rabenoulle a cabeza. Despois, agarrándoo polas patas, deixou que todo o sangue escoase sobre a prenda do amante desleigado. O ganso, na derradeira pateadura, salferiu de sangue a parede, o espello e o rostro de Oria que reflectía unha luz abrancazada, como xurdida dunha lúa enfermiza. O derradeiro paso do ritual foi facer un nó apertadísimo nunha das mangas do xibón. O feitizo estaba rematado. Unha gargallada descomunal alertou de novo o gato e a curuxa. Despois un berro infindo. Despois saíu a lúa.

Casara Gundar un día de abril. A vida rebentaba polos catro rumbos da rosa dos ventos e a noiva confundíase coa primavera, florecida desde a grilanda do pelo ata a punta dos pés, nardos moi brancos. Gundar ollábaa e sorría. A beleza da noiva mancábao como unha seta de luz purísima. Comezar de novo desde a inocencia orixinal de Branca, acougar no castelo, ter fillos. Saír de cando en vez á fraga para medirse co xabaryl e co corzo. A fraga. Oria cruzou por diante dos ollos de Gundar como unha estatua hierática: era o pasado morto. O futuro tiña os cabelos louros e os ollos claros como a amencida. Mais, despois de pronunciar as palabras rituais o capelán, “Até que a morte vos separe”, retornaron Oria e a súa ameaza: “As augas do teu antollo corren agora lonxe da miña porta, pero algún día volverán costa arriba, galgando polas penas, ruxindo como xabarís en celo. Daquela eu serei a lúa e só o cervo branco atopará en min acubillo”. E Gundar non volveu ver a noiva porque unha pantasma de sombra estaba sempre en medio dos casados. A pantasma tiña o corpo da meiga e o seu rostro, branquiamarelo, era o mesmo da lúa.

Nunca houbo noite nupcial. Esmorecía a noiva no desamor mentres Gundar vagaba decote pola fraga co desexo morto como un ganso descabezado. Xa non era un home. Pasaban os días e os meses e fracasaban as beberaxes dos médicos, as oracións dos frades e os conxuros das curandeiras. Unha delas, Adosinda de Arcos, puxera moito interese en saber se botara en falta algunha prenda persoal.

—Pódese tratar dunha ligadura –dixo–. Se alguén, algunha muller coa que se deitara, poño por caso, colleu calquera peza do seu vestido e lle fixo un nó despois de descabezar sobre ela un animal de plumas –o mellor é un ganso–, estea seguro de que non volverá ser home a non ser con ela, coa facedora do feitizo.

Calara Gundar a perda do xibón, pero a explicación de Adosinda viñera aumentarlle a inqueda e a carraxe. O que fora antes desamor convertérase co paso dos días en odio ferocísimo. O rostro macilento da pantasma deitaba leite acedo ou veneno de cobras

pezoñentas no corazón do home. Imposíbel volver a ela aínda que fose por unhas horas. Imposíbel implorar piedade dun ser malvado e parente do demo. Pero o rostro de Branca, doce e limpo, inocente e cheo de amor, persistía na lembranza como a luz que se albisca á fin dun túnel. E foi esa luz a que o levou a ruxir, como un xabaril, montaña arriba na procura de Oria, mais Oria non estaba. As silvas e a hedra eran as únicas poboadoras dunha casa pola que semellaban ter pasado todos os séculos do mundo. E quixo volver ao castelo para deixarse morrer nel coma un can doente desafuzado pola vida, pero esquecera o camiño.

Nunha sala do castelo choraban Branca e a nai de Gundar. As bágoas fixéranlles sucos nas meixelas e corrían como regueiros diminutos ata mollar o piso. Entrou o pai, ollou para as fontes que non deixaban de deitar auga e berrou con voz potentísima:

—Maldito sexas, Gundar, meu fillo desleigado. Pois que prefires a compañía das feras á compañía dos que te queren de verdade, que te convertas en cervo, que, á fin, é un animal manso e nobre.

—Amén —respondeu a nai e deixou de chorar. Mais os ollos de Branca seguían a verter auga como dúas fontes de ametencia crecente.

Despois daquilo correu pola bisbarra a noticia de que un cervo branco fora visto por uns cazadores. Contaban que non se deixaba coller, malia ficar estantío ollando a lúa chea, como apreixado nun círculo de luz. Era a propia luz da lúa —aseguraban os cazadores— a que o facía invulnerábel.

Branca escoitou o relato e soubo pola soa evocación do cervo branco que aquel era Gundar, a quen ela tanto quería. Por iso unha noite de lúa chea saíu silenciosa e internouse na fraga. E viuno alí, onde as árbores eran menos mestas e a luz da lúa facía unha illa luminosa e fantástica. O cervo branco, erguida a cabeza,

estaba apreixado polo magnetismo da viaxeira nocturna. E quixo a doncela entrar no círculo máxico, pero o aire facíase densísimo arredor do cervo e formaba un fanal impenetrábel. Por máis que petou cos cotenos e rabuñou coas uñas, o fanal non cedeu. Daquela as bágoas de Branca tornaron a correr mestas e quentes e facendo abanqueiros baixaban con forza salvaxe cara ao círculo de luz. Despois escoitouse un ruído semellante ao que fai un ferro quente ao ser introducido na auga e unha nube veu substituír o círculo. Branca correu cara á nube no momento en que uns cazadores disparaban as súas frechas na dirección do cervo. Dispersouse a nube e Gundar, cunha seta cravada no antebrazo, correu cara a Branca.

No chan ficaba a pel do cervo anoada na parte que correspondía a unha das patas dianteiras. A lúa, no ceo, era só un ollo frío e distante.